

Извештај о остваривању Програма управљања Пределом изузетних одлика „Суботичка пешчара” за 2024. годину

Палић, 2024. година

Предео изузетних одлика „Суботичка пешчара”
Извештај о остваривању Програма управљања заштићеним подручјем за 2024. годину

Увод

Главни циљеви и задаци

Оквирно су одређени Планом управљања заштићеним подручјем Предео изузетних одлика „Суботичка пешчара“ 2021 – 2030“ (сагласност Министарства заштите животне средине, бр. 353–02–2989/2021–04) и дефинисани Годишњим програмом управљања ПИО „Суботичка пешчара за 2024. годину (сагласност Министарства заштите животне средине бр. 000426819 2023 14850 004 005 501 113 од 27.02.2024. године). Програм је реализован у складу са решењем о условима заштите природе Министарства заштите животне средине број: (Решење број: 353–02–02713/2023–04 од 03.08.2023. године):

- континуирано развијање и унапређивање услова за рад и самог рада чуварске службе, базе података и презентације заштићеног подручја;
- наставак развијања и унапређења рада службе кроз потребно опремање (теренско возило, нова униформа у складу са Правилником о службеној одећи, односно униформи чувара у националним парковима и заштићеним подручјима („Службени гласник Републике Србије“ број 105/2020);
- додатна едукације чувара од стране стручне службе (припрема за полагање стручног испита, у складу са Правилником о полагању стручног испита за чувара заштићеног подручја („Службени гласник Републике Србије“ број 117/2014 и 97/2015);
- наставак развијања базе података у функцији управљања, коришћења и праћења стања;
- спровођење приоритетних мера активне заштите природе (сузбијање инвазивних врста – *Acer negundo*, *Ailanthus altissima*, *Ambrosia artemisiifolia*, *Asclepias syriaca*, *Celtis occidentalis*, *Fraxinus pennsylvanica*, *Gleditsia triacanthos*, *Robinia pseudoacacia* и зарастања чистина) кроз наставак досадашњих пројеката ревитализације и реинтродукције – локалитет *Крчевине*, *долина Киреша*, *хранилиште за грабљивице*), кроз рад чуварске и стручне службе; мере активне заштите угрожених врста – биљке – шафрањика (*Bulbocodium versicolor*) – птице – орао белорепан (*Haliaeetus albicilla*), орао крсташ (*Aquila heliaca*), црна рода (*Ciconia nigra*), еја ливадарка (*Circus pygargus*), мишар (*Buteo buteo*), гавран (*Corvus cornix*), црни орао (*Aquila clanga*), модроврана (*Coracias garrulus*); сисари – слепо куче (*Nannospalax (leucodon) montanosyrmienensis*), текуница (*Spermophilus citellus*); инсекти – мочварни мравник (*Phengaris teleius*), паукови и друге групе, кроз рад чуварске и стручне службе и кроз сарадњу на пројектима са Покрајинским заводом за заштиту природе и Удружењем љубитеља природе „Riparia”, истраживачима и разним истраживачким кућама);
- наставак и проширење пројекта ревитализације кроз рад на ревитализацији пашњака (претварање ораница у пашњаке), уз валоризацију кроз редовно кошење, или испашу – стимулација традиционалних видови коришћења (парцеле у режиму заштите I и II степена);
- Континуирани рад на усклађивању начина газдовања шумама са циљем да приоритет газдовања постане очување природних вредности шуме, осталих станишта и екосистема кроз сарадњу са корисником шума – ЈП „Војводинашуме“ на спровођењу услова заштите природе у активностима коришћења и гајења шума;
- смањивање директног антропогеног притиска (појачана контрола кретања и активности у заштићеном подручју у режиму I и II степена заштите на локалитетима Јасеновачка шума и Тресетиште) кроз појачан стални надзор чуварске службе и одржавање ознака о забрани приступа, а у оквиру рада чуварске службе;

- наставак едукације локалног становништва и корисника заштићеног подручја о значају очувања природних вредности, кроз организовање активности на кошењу и крчењу пешчарских шумских чистина.

Главни резултати

Управљач све наведене групе задатака реализује у континуитету, са мање, или више успеха у зависности од расположивих материјалних средстава и кадровских ресурса. Током 2024. године, све планиране активности су знатно теже реализоване, или се нису реализовале, због недовољног броја запослених сарадника, услед примене Закона о изменама и допунама Закона о буџетском систему („Сл. Гласника РС“, бр. 103/2015), по ком је на снази забрана запошљавања у јавном сектору. Управљач више не располаже другим могућностима. Ипак, улажући велике напоре и уз несебичан труд и рад свих запослених, предвиђене активности за 2024. годину су у већој мери реализоване. Имајући у виду да су то активности које управљач спроводи током целе године и то у оквиру вишегодишњег периода, очекујемо наставак реализације и заокруживање задатака у годишњим циклусима. Због недостатка средстава, неке од планираних активности нису реализоване, односно реализоване су друге активности на основу других извора финансирања, конкурса итд.

Велики притисак и током 2024. године је било присуство мигрантских група на терену, што је веома неповољно утицало на безбедност и рад чуварске и стручне службе. Већ у другој половини 2024. године је започело обилажење терена и праћење стања овог заштићеног подручја у пратњи представника министарства унутрашњих послова. Због свега наведеног, највећи део научно – истраживачког рада је обустављен, тачније, управљач није могао да гарантује за безбедност истраживача на терену.

Будући да се већ више година уназад ради на развоју и унапређењу свих група задатака, и даље је приметан тренд значајног напретка у свим појединачним областима.

Током године, Управљач је највише активности и резултата имао у оквиру задатака на повећању бројности популација строго заштићених и заштићених врста: активностима које се односе на хранилиште за птице грабљивице, спровођењем активних мера заштите природе (чишћење од подраста јединки инвазивних алохтоних врста) на локалитету Крчевине са стаништима пешчарских врста – шафрањика. Такође, значајан напредак постоји и у делу који се односи на увођење традиционалних видова коришћења, а у циљу смањења деградационих процеса и истовремено развоја одрживог коришћења природних ресурса (кошење, испаша). Систем који је успостављен претходних година, а који се базира на укључивању локалног становништва на реализацији мера активне заштите природе у деловима заштићеног подручја (углавном се то односи на испашу и крчење јединки инвазивних врста) се показао у пракси као добар. Скрећемо пажњу да су активности реализоване у складу са препорукама Министарства унутрашњих послова Републике Србије, тачније, због мигрантске кризе и евидентирања великог броја лица без легитимације, чуварска служба је у другој половини 2024. године у знатно мањем обиму обилазила ово заштићено подручје. Режим обиласка терена уз пратњу полиције и обавезно најављивање одласка на терен је започео средином октобра 2024. године и још увек је на снази.

У функцији колаборативног управљања, остваривана је активна сарадња са Шумском управом Суботица (Јавно предузеће „Војводинашуме“, Шумско газдинство Сомбор) око разних питања и кроз директну сарадњу чуварских служби. Такође и са Градом Суботица у вези питања из пољопривреде (закуп и лицитација пољопривредног земљишта у Суботичкој пешчари, услови заштите природе, могући видови коришћења) и заштите животне средине (инвазивне врсте) кроз пројекте реализације Програма заштите, уређења и коришћења пољопривредног земљишта на заштићеним подручјима.

С обзиром да су активности на уносу података у базу (која обједињује чување, мере активне заштите природе и мониторинг стања популација заштићених и строго заштићених таксона) континуални – база се успешно развија у један систем који значајно олакшава рад управљача на заштићеном подручју и свих субјеката који су у директној, или индиректној вези. Управљач је почео да користи апликацију за мобилни телефон – „Теренска“ (коју је израдио Завод за заштиту природе Србије), а чија је сврха креирање заједничке базе података строго заштићених и заштићених врста биљака, животиња и гљива на нивоу Србије. Подаци се уносе на основу писмених и усмених инструкција колега из Завода, а конкретна обука, на нивоу управљача и чуварских служби, још увек није реализована. Управљач је више пута сугерисао колегама да је таква обука неопходна у циљу уноса исправних и валидних података.

Услови рада

Јавно предузеће „Палић–Лудаш“ је управљач на шест заштићених подручја у региону Суботице, а једно од њих је и Предео изузетних одлика „Суботичка пешчара“. Основна делатност Предузећа је заштита природе, тачније – заштита природних и културних добара.

Сектор заштите природе у Јавном предузећу „Палић – Лудаш“ организован је у функцији обављања управљачких послова на заштићеним подручјима. Стручна служба задужена је за планирање, програмирање, праћење стања, извештавање и стручни и организациони надзор над радом чуварске службе. Чуварска служба обавља послове чувања, праћења стања и спровођења мера активне заштите природе. У оквиру стручне службе се, такође, обављају послови сарадње са корисницима и власницима катастарских парцела у заштићеном подручју. Обављају се и послови презентације и развоја едукативних садржаја и сарадње са локалним становништвом.

Активности на опремању Визиторског центра Лудаш у Хајдукову, који је поред пријема посетилаца и едукације и у функцији радног простора Управљача свих заштићених подручја у Суботици (током летњих месеци) одвијају се у континуитету.

Служба за заједничке послове Јавног предузећа „Палић–Лудаш“ (са седиштем на Палићу) обавља опште послове (менаџмент, финансије, набавке). И даље је евидентан тренд све веће децентрализације сектора заштите природе, будући да се велики део послова који се односи на финансије и набавку за потребе реализације годишњих програма управљања, управо налаже овом сектору.

Тренутно је у Сектору заштите природе запослено 11 лица, од којих су 3 са ВСС – VII степен, 3 са ВСС – VI степен, 4 са ССС – IV, а 1 је НСС. Управљач задовољава све критеријуме у односу на Правилник о условима које мора да испуњава управљач заштићеног подручја („Службени гласник РС“ број 85/2009) и има организовану чуварску службу са руководиоцем чуварске службе. Напомињемо да троје колега (двоје ВСС– VI степен и један НСС) обављају послове из своје надлежности за цело предузеће, а не само за сектор заштите природе.

Делатност Сектора заштите природе се финансира преко наменских средстава из буџета Града Суботице и путем конкурса за суфинансирање Републике Србије и Аутономне покрајине Војводине, као и накнада за коришћење заштићеног подручја. Едукативни и екотуристички програми су још у развоју и у догледном периоду се не очекује неки значајнији помак. Највећа сметња је забрана запошљавања у јавном сектору и, сходно наведеном, недостатак стручног кадра који би био укључен у пројекте израде екотуристичких програма, као и у њихову реализацију. Потражња је велика и значајно превазилази капацитете управљача. Процењено је да би, у случају развоја наведених програма, број посетилаца могао да се удесетостручи. Свакодневно се јављају заинтересоване школе, факултети и разне организоване групе, које се интересују за програме и боравак у заштићеном подручју, међутим – управљач, због малог броја запослених, нема начина да посете реализује. Ниво реализације посета у 2024. години би

изискивао прековремени и волонтерски рад запослених код управљача. Током 2024. године је забележен велики прилив посетилаца како из Србије, тако и из иностранства (кампери), али је управљач у мањем обиму организовао вођење група, наплату улазница, а чуварска служба је у мањем обиму ишла у пратњи посетилаца, због других обавеза на терену и због, конкретно на заштићеном подручју Предео изузетних одлика „Суботичка пешчара“ – небезбедне ситуације изазване мигрантском кризом.

Разлози због којих се програм и остварени резултати евентуално разликују

Годишњи програм управљања заштићеним подручјем Предео изузетних одлика „Суботичка пешчара“ је већим делом реализован, како кроз средства потраживана за реализацију Програма управљања од надлежног Министарства, тако и кроз средства која су реализована у односу на друге конкурсе (Град Суботица, Аутономна Покрајина Војводина) и кроз одлуку о накнадама за коришћење заштићеног подручја.

Имајући у виду да Јавно предузеће „Палић – Лудаш“ поред Предела изузетних одлика „Суботичка пешчара“ управља са још пет заштићених подручја (преко 10.000 ha), постојећа кадровска структура није задовољавајућа (недовољан број стручних сарадника потребних профила, као и неговатеља животиња са адекватном стручном спремом) и то, између осталог, отежава рад у сектору, односно реализацију годишњих програма управљања заштићеним подручјима. За успешно функционисање управљача, неопходно би било да за ПИО „Суботичка пешчара“ постоји посебан стручни сарадник одговарајућег профила и стручности, који би радио на координацији реализације програма управљања и који би управљао пројектима на овом заштићеном подручју. Као и код развоја едукативних програма и екотуристичких садржаја, у догледном периоду се не очекује неки значајнији помак. Највећа сметња је забрана запошљавања у јавном сектору и, сходно наведеном, недостатак стручног кадра одговарајућег профила, чувара и неговатеља животиња. Развојем нових садржаја, како кроз своје програме, пројекте и активности, тако и кроз разне међународне пројекте, управљач шири дијапазон својих активности и обим послова. И током 2024. године се јасно видела диспропорција у односу броја реализованих сегмената из пројеката и броја ангажованих – запослених лица код управљача. У наредном периоду, у случају да не дође до неких измена, јасно је да ће управљач неке од својих делатности морати да укине.

III ЗАШТИТА, ОДРЖАВАЊЕ, ПРАЋЕЊЕ СТАЊА И УНАПРЕЂЕЊЕ ПРИРОДНИХ И СТВОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ

1. Приоритетне мере и активности на управљању природним вредностима

1.1. Чување

1.1.1. Начин рада чуварске службе

Чување и надзор у заштићеном подручју Предео изузетних одлика „Суботичка пешчара“ је континуирани задатак у циљу превентивне заштите природних вредности и њихових станишта. Спроводила га је чуварска служба у сарадњи – кроз колаборативно управљање – са осталим корисницима простора (у координацији са њиховим чуварским службама) – Јавно предузеће „Војводинашуме“, Шумско газдинство Сомбор, Шумска управа Суботица и неформално удружење љубитеља природе – волонтера – „Su – Rangers“, који кроз шетње и вожњу бициклима обилазе ово заштићено подручје и обавештавају управљача о неправилностима, новим локацијама станишта строго заштићених и заштићених врста, као и о неким другим значајним детаљима које уоче на терену.

Чувари заштићеног подручја су током године надгледали спровођење режима заштите природних вредности, намену и коришћење површина од стране свих корисника простора као и посетилаца заштићеног подручја. О свим предузетим мерама и променама насталим на подручју извештавано је континуирано кроз теренски дневник. Стручна служба је континуирано пратила стање, обавештавала је кориснике о неопходности заустављања започете активности која није у складу са мерама заштите (легитимисано је преко 200 лица, прегледано преко 50 простора (мигрантски кампови), 2 возила и 0 пловила; изречена је 0 забрана радова и издат је 0 налог за враћање у претходно стање – до 13.12.2024. године).

Настављено је са системским праћењем спровођења услова заштите природе у сарадњи са инспекцијом (праћено је и контролисано 10 решења (текућа година и из прошле/их године/а – важећа решења о условима заштите природе) о условима заштите природе Министарства заштите животне средине (током 2024. године је издато 7 решења о условима заштите природе) – до 13.12.2024. године).

Рад чуварске службе је делом суфинансиран средствима Министарства заштите животне средине по уговору број 000968630 2024 од 22.03.2024. године (плата за два чувара заштићеног подручја који обављају чување на свим заштићеним подручјима од националног значаја – средства су, конкретно, опредељена за бруто зараду два чувара који су распоређени на ПИО „Суботичка пешчара“), а делом средствима прихода од накнада за коришћење заштићеног подручја.

Настављено је са радом на интерактивној бази података за сва заштићена подручја којима управља ЈП „Палић – Лудаш“. Показало се да се основни циљеви успостављања базе – повећана ефикасност праћења делатности чуварске службе, као и адекватног планирања обиласка терена и извршења осталих радних задатака, успешно реализују.

Чувари на заштићеном подручју Предео изузетних одлика „Суботичка пешчара“ – су Ото Секереш – има Јединствени регистарски број чувара 0011 (број уверења и датум издавања уверења: 152–02–305/2015–17 од 06.07.2015.) и Саша Вујић – Јединствени регистарски број чувара 0324 (број уверења и датум издавања уверења: 152–02–93/2016–17 од 08.03.2016.). Чувари имају израђене службене легитимације чувара заштићеног подручја у складу са Правилником о обрасцу службене легитимације чувара заштићеног подручја („Службени гласник Републике Србије“ број 117/2014 и 97/2015). Чувари поседују службену одећу и обућу у складу са Правилником о службеној одећи, односно униформи чувара у националним парковима и заштићеним подручјима („Службени гласник Републике Србије“ број 105/2020).

Реализована средства намењена за бруто зараде чувара износе:

Средства за ову намену обезбеђује се:	Планирана средства	Реализована средства до 30.11.2024.	%	Извршилац посла
Министарство заштите животне средине	1.900.000,00	1.860.681,13	92%	Чуварска служба
Приходи од накнада за коришћење заштићеног подручја	1.069.742,45	895.041,94		
Укупно	2.969.742,45	2.755.723,07		

Током 2024. године, стручна служба управљача је континуирано радила на пословима управљања заштићеним подручјем кроз: израду Програма управљања за 2025. годину, извештаја о остваривању програма управљања за 2024. годину, израду пројеката мера активне заштите природе (ревитализација станишта кошењем и уклањањем подраста у I, II и III степену заштите) и програма динамике активности на управљању популацијама строго заштићених врста (шафрањика, модроврана, слепо куче и друге заштићене и строго заштићене врсте). Настављен је програм реинтродукције, тачније – праћење стања јединки врсте текуница –

Citellus citellus које су збрињавањем алоциране на ово заштићено подручје. Чуварска служба је у континуитету обављала мониторинг станишта и јединки текуница. Закључак је да су се јединке прилагодиле условима станишта, да се понашају природно, да су саме ископале нове рупе, значајно прошириле ареал и да су и током 2024. године оставиле потомство.

Девет година уназад управљач ПИО „Суботичка пешчара“ у континуитету ради на успостављању услова који би омогућили оптанак стабилне популације текунице. Будући да је 2000. године површина овог заштићеног подручја у великом делу преорана (пре заштите), успешним мерама ревитализације су се успоставила секундарна станишта са одговарајућим индикаторским врстама. Кошење и то најмање два до три пута годишње, је било једна од активности која је довела до садашњег повољног стања. С обзиром да кошење јесте ефикасно, али је и знатно скупље од испаше, а на основу препорука Завода за заштиту природе и колега из Мађарске (Национални парк „Кишкуншаг“), управљач се определио за спровођење ове мере активне заштите природе. Како се и очекивало, мере активне заштите природе испашом, које су реализоване на мањој површини у односу на површину која се коси, су комбиновањем (ове две методе) у континуираном временском периоду довеле до успостављања задовољавајућег стања за успостављање популације текуница.

Реализована је испаша у складу са решењем о условима заштите природе Покрајинског завода за заштиту природе број: 03–1111/2 од 17.06.2017. године и 03–2394/2 од 03.10.2018. године.

Рад стручне службе је делом суфинансиран средствима Министарства заштите животне средине по уговору број 000968630 2024 од 22.03.2024. године, а делом из Прихода од накнада за коришћење заштићеног подручја. Реализовано је следеће:

Средства за ову намену обезбеђује се:	Планирана средства	Реализована средства до 30.11.2024.	%	Извршилац посла
Министарство заштите животне средине	60.000,00	0,00	0	
Сопствени приходи од обављања делатности	15.000,00	0,00		
Укупно	75.000,00	0,00		

Средства намењена за бруто зараде осталог особља запосленог код управљача, као и за материјалне трошкове Републичке административне таксе за потребе издавања решења о условима заштите природе/ мишљења Покрајинског завода за заштиту природе (и дозвола, сагласности, мишљења, услова других институција) износе:

Средства за ову намену обезбеђује се:	Планирана средства	Реализована средства до 30.11.2024.	%	Извршилац посла
Министарство заштите животне средине	80.000,00	80.000,00	100%	Стручна служба
Сопствени приходи од обављања делатности	10.000,00	57.480,71		
Приходи од накнада за коришћење заштићеног подручја	930.257,55	569.036,32		
Буџет јединице локалне самоуправе	238.645,33	680.000,00		
Укупно	1.258.902,88	1.386.517,03		

Додатни трошкови рада чуварске и стручне службе су и режијски трошкови (телекомуникациони трошкови – мобилни и фиксни телефони, интернет, канцеларијски материјал; трошкови функционисања Визиторског центра Лудаш (где се налазе и канцеларије чуварске и стручне службе) – рачуни за струју, воду, комуналне услуге; и сл.) и износе (део):

Средства за ову намену обезбеђује се:	Планирана средства	Реализована средства до 30.11.2024.	%	Извршилац посла
Сопствени приходи од обављања делатности	150.000,00	0,00	0	
Укупно	150.000,00	0,00		

1.1.2. Опремљеност

Реализована је набавка резервних делова за теренских возила (чамаца, мотора, аутомобила), трошкови регистрације, атест за гас и трошкови горива за рад чуварске службе што је реализовано сопственим приходима управљача.

Остали трошкови чуварске службе су делом суфинансиран средствима Министарства заштите животне средине по уговору број 000968630 2024 од 22.03.2024. године, делом из сопствених прихода од обављања делатности.

Реализована је набавка горива, делова униформи за чуваре:

Средства за ову намену обезбеђује се:	Планирана средства	Реализована средства до 30.11.2024.	%	Извршилац посла
Министарство заштите животне средине	500.000,00	399.879,81	63,98	ЕуроПетрол, Хорус Доо
Сопствени приходи од обављања делатности	125.000,00	0,00		
Укупно	625.000,00	399.879,81		

1.1.3. Обука

Настављена је обука чувара ради примене прописа у складу са Законом о заштити природе и другим законима. Ова обука се реализује континуално. Обуку је реализовала стручна служба управљача у оквиру својих редовних активности, као и надлежна инспекција приликом редовне контроле управљача.

И током 2024. године је наша чуварска служба у више наврата учествовала у обуци и теренском раду чуварске службе Националног парка „Кишкуншаг“ (Мађарска) кроз активности на нашем заштићеном подручју и у Мађарској у Националном парку „Кишкуншаг“. Теме у оквиру обуке су се делом односиле на рад на терену – вођење теренских белешки и поступање са прекршиоцима на терену. Представници управљача – стручне и чуварске службе су присуствовали и разним семинарима и предавањима у вези са очувањем/ ревитализацијом слатина, влажних и сувих ливада са испашом стоке (воденим биволима и сивим – подолским говечетом), као и са методама праћења стања станишта и популација.

Управљач је организовао више интерних обука за запослене у сектору заштите природе – употреба ГПС уређаја, употреба и унос података у базу података, руковање пловилом (веслање и вожња моторног чамца). Чуварска и стручна служба је и 2024. године прошла обуку у вези са заштитом на раду (и заштитом од пожара) и обуку Црвеног крста за запослене у предузећима са повећаним ризиком од незгода. Током 2024. године је реализована обука и успешно полагање испита за руковање моторним чамцем (капетанија у Сенти), коју су прошли чувари заштићеног подручја и рибочувари. Предуслов је био успешно савладавање других тестова, између осталог и вештина пливања.

1.2. Одржавање

1.2.1. Управљање отпадом

Континуирано се одвијају активности на одржавању реда и чистоће на одређеним локацијама: на Тресетишту (делом је пресушило), северно језеро, акумулација Мајдан (која је пресушила). Чуварска служба приликом редовних обилазака сакупља и односи смеће и у случају да затекне прекршиоце на терену, обавља разговор и налаже враћање у првобитно стање. Већином, затичу се само веће количине смећа. Чуварска служба и даље бележи енормну појаву илегалних депонија које су настале на локацијама где су некада постојали контејнери – уз путеве на подручју МЗ „Келебија“, а где је становништво одлагало отпад. Будући да су контејнери уклоњени и да је површина где су они били постављени испуњена смећем, прекршиоци одлажу смеће на локације у заштићеном подручју. Чуварска служба је и ове године идентификовала велики број илегалних одлагалишта смећа, поред већ постојећих, одакле чуварска служба безуспешно односи смеће у континуитету.

Количина отпада, услед кретања и боравка миграната у заштићеним подручјима према Републици Мађарској (ПИО „Суботичка пешчара“ и СРП „Селевењске пустаре“), је, према процени чуварске службе, највећа до сад од појаве мигрантске кризе. Због наведеног и даље постоји потреба санирања штете која је настала на стаништима природних реткости услед боравка великог броја људи у дужем периоду. Евидентиран је велики број илегалних „кампова“ миграната – скупине више десетина шатора, са импровизованом инфраструктуром за боравак и живот (ложишта, простори – локације импровизованих тоалета, комплетних објеката за боравак и становање и друго). Током 2024. године се више не евидентирају тунели – илегално ископани – између Републике Мађарске и Републике Србије, или у мањем обиму. Отпад који је сакупљан у континуитету од стране чуварске службе, допремљен је до сабирног центра који се налази на Палићу, одакле је даље преузела надлежна комунална служба. Почетак 2024. године је деловао врло оптимистично, будући да су крајем 2023. године јединице Министарства унутрашњих послова (ЈСО) успеле да спрече боравак миграната на овом заштићеном подручју, а самим тим и генерисање отпада. Управљач је заједно са представницима ЈП „Војводинашуме“ и ЈКП „Чистоћа и зеленило“ уклонио комплетну инфраструктуру кампова и један део отпада. Очекивало се да се током 2024. године, кроз организоване активности и акције, сакупи сво смеће и уклони са заштићеног подручја. Међутим, већ од маја 2024. године, мигранти се враћају и формирају нове кампове, уносе и остављају нову количину смећа и отпада. Практично, на постојећим депонијама је никао нови слој смећа, а све на стаништима заштићених и строго заштићених врста.

Током 2024. године су биле организоване активности заједничког сакупљања смећа у ПИО „Суботичка пешчара“ са представницима удружења грађана, међутим, само до маја месеца, због неповљне безбедносне ситуације у другој половини године. Већим делом, активности на уклањању отпада су реализоване радом запослених у предузећу (чуварска, пољочуварска служба и запослени у радној јединици „Паркови“) у пратњи представника министарства унутрашњих послова.

Активности на сакупљању отпада су реализоване сопственим средствима управљача и средствима субвенција Министарства заштите животне средине, као и од Прихода од накнада за коришћење заштићеног подручја – одвоз смећа, цакови, рукавице.

Средства за ову намену обезбеђује се:	Планирана средства	Реализована средства до 30.11.2024.	%	Извршилац посла
Министарство заштите животне средине	200.000,00	200.000,00	66%	Чистоћа и зеленило ЈКП
Приходи од накнада за коришћење заштићеног подручја	50.000,00	0,00		
Буџет АПВ	50.000,00	0,00		
Укупно	300.000,00	200.000,00		

1.2.2. Одржавање постојећег мобилијара

Планирана поправка (замена носача, лакирање, фарбање) едукативних табли, канти и осматрачница дуж едукативних стаза није реализована због безбедносне ситуације и енормног броја миграната на терену. С обзиром да је прошлих година већим делом све обновљено, током 2024. године је само евидентирана новонастала штета (едукативне табле, вештачке дрвене дупље за птице, као и дрвени мобилијар – све уништено и запаљено у мигрантским камповима).

1.3. Обележавање

Током 2024. године управљач није допуњавао и обнављао граничне стубове у заштићеном подручју у складу са Правилником о начину обележавања заштићених природних добара (Службени гласник Републике Србије, број 30/92, 24/94 и 17/96). Нису обновљене ни табле које указују на забрану приступа у I степен заштите. С обзиром да је тренд уништавања информативних табли и даље у порасту (на недељном нивоу се уништавају, оне које су преостале), управљач је приморан да израђује налепнице које се постављају на већ постојеће објекте, између осталог и због великих трошкова обнове комплетних табли. Нису обновљени ни стубова који дефинишу границу I степена заштите јер је процењено да је безбедносна ситуација неповољна. Због свега наведеног, управљач није спроводио обележавање граница I степена заштите.

На основу праћења стања и евиденција чувара заштићеног подручја, већина стубова на којима су постављена обележја режима првог степена заштите, је уклоњена, тачније, стубови више не постоје на терену.

- Средства су предвиђена за обнову граница заштићеног подручја (стубови, фарба) и за поправку и обнову табли за обележавање заштићеног подручја (држачи табли, штампање табли) и износе:

Средства за ову намену обезбеђује се:	Планирана средства	Реализована средства до 30.11.2024.	%	Извршилац посла
Приходи од накнада за коришћење заштићеног подручја	100.000,00	0,00	0	
Укупно	100.000,00	0,00		

1.2.3 Заснивање и успостављање базе података (катастар, ГИС и др.)

Настављено је са уносом података у базу која се односи на спровођење режима и мера заштите и унапређивања. У циљу ефикаснијег праћења делатности чуварске службе, као и адекватног планирања обиласка терена и извршења осталих радних задатака, наставила је са

радом и база података за сва заштићена подручја којима управља ЈП „Палић–Лудаш” у виду чувања свих релевантних података (база локација, база фотографија).

База је и ове године допуњена великим бројем фотографија заштићеног подручја, ретких и угрожених врста, али и фотографијама мигрантских кампова и настале штете на заштићеном подручју, услед узурпирања терена. Током године нису подношене пријаве надлежној инспекцији, нити прекршајне/ кривичне за нарушавање режима степена заштите у овом заштићеном подручју.

О свим активностима и променама на терену је надлежно министарство било обавештавано преко недељних и месечних извештаја. ГПС – опрема, којом Управљач располаже, је повећала квалитет постојеће базе података, јер се сада, осим фотографија, запажања и других релевантних података, уносе и тачне географске координате места на коме се налази популације ретких врста, као и величина популације и њен просторни распоред. Настављена је пракса повезивања теренских белешки чувара (теренски дневник), теренске пријаве, пријаве Инспекцији, фотографија недозвољене активности и тачних координата места (степен заштите) на ком се десила предметна недозвољена активност у једну целину. Показало се да то значајно повећава квалитет рада и убрзава ток процедуре. Проблем за унапређивање ове функције је, свакако, недовољан број кадрова одговарајуће стручне спреме, недовољног броја стручног људства за обраду ових података и недовољна фреквенција излазака на терен у функцији мониторинга (због других обавеза).

База је врло корисна, с обзиром да су сви елементи који су нам неопходни за припрему реализације одлуке о накнадама, унети. Конкретно – сви релевантни подаци који су потребни за наплату код различитих субјеката су квантификовани (електроводови, телефонска инфраструктура, водопривредни објекти, гасовод).

Управљач је наставио са употребом „NaturaList“ базу, бесплатну апликацију Google Play. Сви подаци се, након уноса, преузимају у форми табеле. Управљач је започео са употребом апликације коју је креирао Завод за заштиту природе Србије – „Теренска“. Представници чуварске службе у континуитету уносе предвиђене податке.

Настављени су информатички радови у оквиру Географско – Информационог Система (GIS). Настављено је са прикупљањем и усклађивањем потребних елемената система (рачунари, картографија, катастарски подаци и пратеће информације). Кроз сарадњу са Националним парком „Кишкуншаг“ чуварска и стручна служба је добила велику подршку (у смислу активности на терену и обуке у раду са одређеним програмима).

Средства су намењена за накнаду услуге Е-катастра, реализовано је следеће:

Средства за ову намену обезбеђује се:	Планирана средства	Реализована средства до 30.11.2024.	%	Извршилац посла
Сопствени приходи од обављања делатности	20.000,00	4.983,33	24,91	Републички геодетски завод
Укупно	20.000,00	4.983,33		

2. Приоритетне мере и активности на управљању културно – историјским вредностима

Међуопштински завод за заштиту споменика културе Суботица води податке о непокретним културним добрима и евидентираним добрима на подручју и прописао је мере за њихову заштиту. Током 2024. године није било активности осим надзора чуварске службе.

3. Управљање природним ресурсима

3.1. Мониторинг – праћење стања

Настављене су активности на мониторингу станишта строго заштићених врста у сарадњи са Покрајинским заводом за заштиту природе. Делимично се наставило и праћење тренда распрострањења неких инвазивних врста биљака, поготову у односу на спровођење мера активне заштите природе.

И током 2024. године се у континуитету одвијао мониторинг станишта заштићених и строго заштићених врста. Предмет мониторинга у ПИО „Суботичка пешчара” су већином птице (51 таксона) и знатно мањи број биљних таксона (7), инсеката (2 таксона), рибе (1 таксон), водоземци (4 таксона), гмизавци (1 таксон), сисара (12 таксона) – према *Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива*.

Мониторинг обавља чувар заштићеног подручја приликом редовних обилазака терена и стручни сарадник у сезонским периодима. Подаци се уносе у базу података. Настављено је бележење локације значајних популација ГПС уређајима.

И по овом основу је настављена сарадња са Националним парком „Кишкуншаг“ из Мађарске – радило се на униформисању система мониторинга у смислу појачаног праћења стања таксона који се у Мађарској налазе на листи Natura 2000 врста. Утврђене су значајне врсте које се налазе са обе стране границе и активности су се реализовале у складу са предвиђеним планом и динамиком праћења популација наведених врста. У Србији још увек не постоји јединствена листа Natura 2000 врста (управљач није успео да је пронађе у доступним изворима, нити му је достављена), али ми очекујемо да ће велики број врста које смо дефинисали ући на будућу листу. У случају да, ипак, неке врсте не уђу – свакако ћемо имати податке о врстама које се налазе на листи заштићених и строго заштићених врста – *Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива*.

Настављено је праћење станишта строго заштићених врста у сарадњи са Покрајинским заводом за заштиту природе. Настављено је праћење распрострањења неких инвазивних врста биљака (*Acer negundo*, *Ailanthus altissima*, *Ambrosia artemisifolia*, *Asclepias syriaca*, *Celtis occidentalis*, *Fraxinus pennsylvanica*, *Gleditsia triacanthos*, *Robinia pseudoacacia*), као и тренд распрострањења у односу на спровођење мера активне заштите природе.

Настављене су активности на локалитету хранилиште за птице грабљивице. Од успостављања хранилишта и изградње осматрачнице, прате се заштићене и строго заштићене врсте птица. Активности су финансиране из сопствених ресурса. Извештај у вези са евидентираним јединкама, динамиком праћења стања, као и са количином и динамиком изнете хране на хранилишту за грабљивице, је достављен Покрајинском заводу за заштиту природе и Покрајинској инспекцији за заштиту животне средине, у складу са законом.

Ни током 2024. године нису реализована еволуциона истраживања пешчарске перунике (*Iris humilis*), која је протеклих више година реализовао Институт за биолошка истраживања „Синиша Станковић“ – истраживач Стеван Аврамов, који је годинама уназад евидентирао стање станишта и цветање врста *Iris humilis* (пешчарска перуника) и *Iris pumila* (патуљаста перуника). Истраживања нису реализована због безбедносне ситуације на терену.

Од 01. марта 2024. године је започело праћење цветања шафрањике – *Colchicum bulbocodium* на заштићеном подручју Предео изузетних одлика „Суботичка пешчара” за ту сврху обележеним огледним квадратима на 3 локалитета, различитог типа станишта, попут шуме, шумо – степе и ливаде. Евидентирано је стање током очекиваног максимума (пика) цветања, међутим, апсолутно бројање није реализовано због неповољне безбедносне ситуације. Током наведених неколико излазака на терен, чуварска и стручна служба је била у пратњи представника министарства унутрашњих послова. Абиотички фактори су праћени, будући да се „станице“ за праћење читавају даљински, тачније, систему је могуће приступити са друге локације, а сакупљени су и узорци земљишта за потребе анализе рН – током посете у пратњи министарства унутрашњих послова. Током 2024. године, Маја Јанковић, стручни сарадник за заштиту природе у Јавном предузећу „Палић – Лудаш“, докторант на Природно математичком факултету Универзитета у Новом Саду (Институт за биологију и екологију) је реализовала следећа истраживања у вези са таксоном *Colchicum bulbocodium* subsp. *versicolor*:

- **Анализа климатолошких података**

Вршена је анализа података Хидрометеоролошког завода, за метеоролошку станицу на Палићу за период од 2016. до 2022. године. Обрађени су подаци о температури, релативној влажности, количини падавина, снежном покривачу и инсолацији. Циљ је да се добије што више података, о факторима који највише утичу на *Colchicum bulbocodium* subsp. *versicolor*, на динамику популација, као и да се уради моделовање одређених параметара како би предвидели како глобално загревање утицати на стабилност и бројност јединки у будућности.

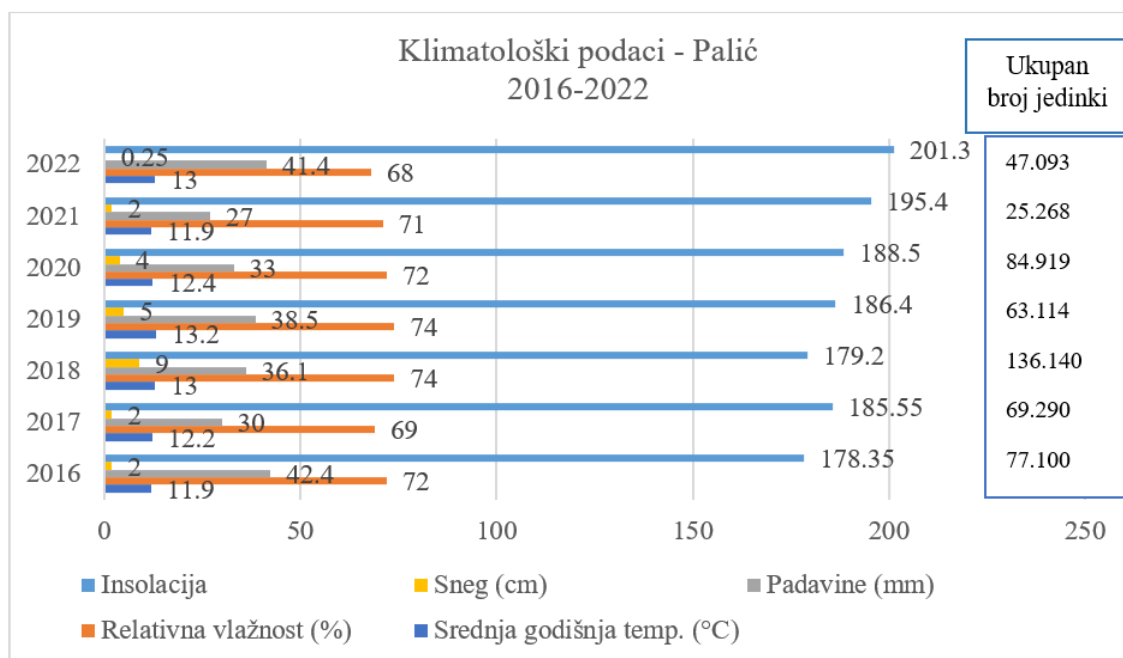
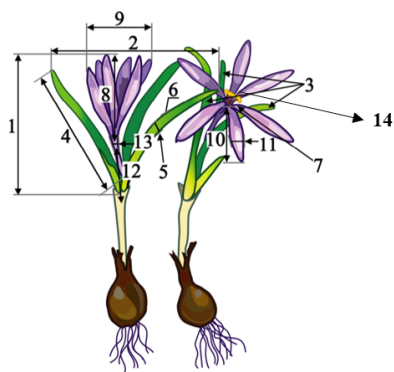

График 1. Приказ средњих вредности климатских фактора и укупног броја јединки за период 2016 – 2022. године

- **Мерење морфолошких параметара**

У фебруару, 2024. године на подручју Предела изузетних одлика „Суботичка пешчара” обављено је мерење одабраних морфолошких параметара помоћу дигиталног нонијуса, димензије су мерене у милиметрима и приказане табеларно, а потом ће бити статистички обрађене. Мерење је рађено из два пута у размаку од 5 дана (22. и 27.02.2024.) наукупно 30 насумично одабраних генеративних биљака у оквиру 3 локалитета, различитим према типу станишта – по локалитету је мерено укупно 10 јединки. Уз морфолошке параметре, мерени су и рН вредност, влажност земљишта као и инсолација у датом тренутку на терену на сва 3 локалитета, помоћу рН метра, тачније 3у1 мерача рН вредности, влажности земљишта и инсолације убодном сондом.

1 – visina biljke,
2 – prečnik biljke
3 – broj listova
4 – dužina donjeg lista
5 – širina donjeg lista
6 – debljina lisne ploče
7 – broj cvetova
8 – visina perijanta
9 – prečnik perijanta
10 – dužina kraka režnja perijanta
11 – širina kraka režnja perijanta
12 – dužina plodnika
13 – prečnik plodnika
14 – broj prašnika po cvetu

- **Провера присуства ендосимбиозе и ендофита**

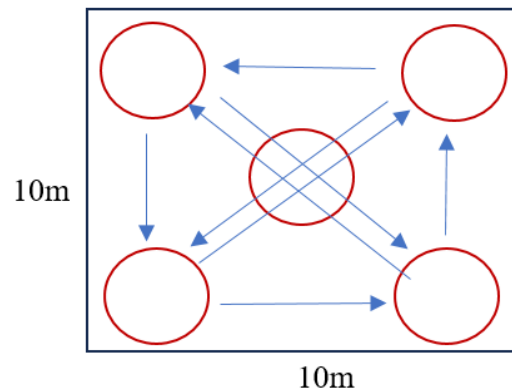
Циљ: провера присуства ендосимбиозе и ендофита подврсте *Colchicum bulbocodium* subsp. *versicolor*, на територији Предела изузетних одлика „Суботичка пешчара“, њеног јединог налазишта у Србији.

- **Анализа земљишта**

У новембру 2023. године и у фебруару 2024. године на подручју Предела изузетних одлика „Суботичка пешчара” обављено је узорковање земљишта на четири локалитета. Тачније на три локалитета, где расте подврста *Colchicum bulbocodium* subsp. *versicolor* и на једном где не расте (контролни локалитет). Локалитети су различити према типу станишта, тако да је идеја била провера присутности одређених група микроорганизама, попут алги, гљива и бактерија у свим узорцима земљишта. Узети су узорци у јесен и у пролеће, пред цветање подврсте.

Узорковање је обављено тако што је на одабраним локалитетима измерен квадрат 10x10м у којем су копане рупе дубине до 30цм на 5 места (шема испод), стављана земља у посуду и измешана потом пакована у кесе са одговарајућим обележјем података (датум, место и број

узорка). Измерени су и рН вредност, влажност земљишта као и инсолација у датом тренутку на терену на сва четири локалитета, помоћу рН метра, тачније 3u1 мерача рН вредности, влажности земљишта и инсолације убудном сондом.

Након узорковања земљишта, приступљено је раду у лабораторији, где су рађене технике изолације ендосимбионтских микроорганизама. Најпре су припремљене одговарајуће подлоге за изолацију филаментозних гљива, алги као и одређивање укупног броја органотрофних микроорганизама (бактерија), као и укупног броја микроорганизама у земљишту.

Припремљене су подлоге према упутствима и мерама за сваки тип микроорганизама и прилагођен број епрувета и ерленмајер посуда према броју узорка земљишта и припремљених раствора и разређења. Потом је помоћу стакленог штапића узорак земљишта размазан по подлогама и остављен на инкубацију, у зависности од типа микроорганизама, за бактерије и гљиве 7 дана, док је за алге инкубација трајала око 4 недеље на собној температури и светлости.

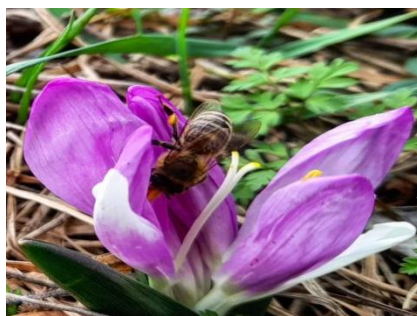
- **Анализа биљног материјала**

Са терена, Предео изузетних одлика „Суботичка пешчара“, прикупљено је са сваког огледног места по 3 јединке, због различитог типа станишта. Након сакупљања, материјал је у року од 24 h однет у лабораторију на даље анализе. Након површинског прања и пажљивог сецкања биљног материјала помоћу скалпела на делове (лист, стабљика и луковица), уследила је дезинфекција материјала, 1 минут у 70% етанолу, 3 минута у 4.5% NaClO и 1 минут у стерилној дестилованој води. Након потпуне површинске дезинфекције материјала, исечени биљни делови су засејани на подлогу од воденог агра са додатком раствора стрептомицина (30г/л).

- **Полинација и расејавање**

Посматрање, хватање и идентификација на терену. У циљу детаљнијег упознавања екологије врсте као и интеракције са другим врстама и организмима.

- **Огледно засејавање**

Симулација природних услова, засејавањем семена у саксије са земљиштем са терена, како би се пратило да ли ће бити успешно, колико времена је потребно да никне и да цвета. Ово би било корисно уколико се планира реинтродукција и *ex situ* заштита.

Све наведено је у процесу прикупљања, анализе и обраде података, сходно томе резултати ће бити приказани накнадно.

Због присуства миграната и околности које онемогућују боравак управљача на терену, није реализован мониторинг слепог кучета (*Nannospalax (leucodon) montanosyrmiensis*) – евидентирање постојећих хумки на овом заштићеном подручју.

На основу података које стручна служба добија од чуварске службе, а и на основу заједничких обилазака терена, као и претходних година, општи закључак је следећи: станишта која се налазе у процесу ревитализације и које управљач успева да одржава из средстава којима располаже, се обнављају и успешно одржавају искључиво кроз мере активне заштите природе. Сузбијање трске кошењем са површина на којима је примарно станиште влажна ливада је процес, за који се испоставило, да мора најмање три пута годишње да се примењује, како би се задржале карактеристике примарног станишта. Изостављањем само једног кошења, трска се шири и продире великом брзином. Због наведеног, управљач се определио да на већини површина које су под ревитализацијом (конкретно, влажне ливаде и слатине) успостави испашу подолским говедима и воденим биволима, будући да се наведени приступ показао као веома успешан у суседној Мађарској и њиховим заштићеним подручјима. Наш највећи проблем у наведеном процесу ревитализације је тај што, иако пројекат постоји већ годинама и има подршку Покрајинског завода за заштиту природе, надлежног Министарства (у стручном смислу и у смислу субвенционирања) и града, ипак, површине на којима би пројекат требало да се реализује, нису у потпуности у власништву државе, тачније, међу њима има значајан број приватних катастарских парцела. Власници наведених парцела, на жалост, немају довољно развијену свест у вези са заштитом природе, будући да не пристају да њихове парцеле уђу у програм ревитализације, без одговарајуће одштете. На пример, у Мађарској, власници површина које су у приватном власништву, а налазе се у заштићеном подручју (националном парку), добијају одговарајућу стимулацију (неки вид одштете), као и то да држава и иначе субвенционира органску пољопривреду и друге видове одрживог коришћења пољопривредног земљишта. У вези са мониторингом конкретних органских врста, управљач континуално броји појединачне јединке, прати распрострањење, као и ширење ареала биљних врста. У програму праћења стања су врсте које су едификатори значајних станишта, или значајни чиниоци наведених станишта. Исти је случај као и са стаништима – тамо где се успешно реализује ревитализација – јединке се појављују, а тамо где нисмо у могућности да спроводимо мере

активне заштите природе – број, или стагнира, или се смањује. Током године су реализоване неке од активности на заштићеном подручју, за која управљач није издао сагласност, тачније, на захтев је достављен допис у ком се наводи да управљач није у могућности да контролише активности. Сви заинтересовани су упућивани на то да се обрате представницима министарства унутрашњих послова за даље инструкције.

Крајем 2024. године је рађен и мониторинг јединки шакала у циљу постављања телеметријског одашиљача у сарадњи са Биолошким факултетом Универзитета у Београду – кроз сарадњу са професором Душком Ћировићем. Чуварска служба је свакодневно, више пута, обилазила постављене клопке и 19.11.2024. године у клопку је ухваћена млада јединка (мужијак) шакала. Већ наредног дана му је постављена телеметријска огрлица – и јединка је пуштена у природу. Информације стижу у континуитету и управљач прати активности јединке шакала.

Током 2024. године, управљач је издао б решења о сагласности у складу са чланом 57 и чланом 68 под 5а Закона о заштити природе („Сл. гласник РС“, бр. 36/09 и 88/10, 91/2010 – испр. и 14/16) за активности пешачења и шетње, сакупљање смећа и за истраживачке/теренске/промотивне активности на заштићеном подручју Предео изузетних одлика „Суботичка пешчара“:

1. Сагласност за активности за потребе мониторинга врсте *Allium moschatum* на подручју ПИО „Суботичка пешчара“
2. Сагласност за акцију чишћења шуме унутар Предела изузетних одлика „Суботичка пешчара“
3. Сагласност за снимање кадрова у заштићеним подручјима Специјални резерват природе „Лудашко језеро“, Специјални резерват природе „Селевењске пустаре“, Предео

изузетних одлика „Суботичка пешчара“ и Парк природе „Палић“ за потребе кампање „Јесен у Србији“

4. Сагласност за активности мониторинга инсеката у заштићеном подручју ПИО „Суботичка пешчара“
5. Сагласност за изградњу ловно – техничког објекта – хватаљка за дивље свиње у отвореном делу ловишта „Суботичке шуме“ у заштићеном подручју ПИО „Суботичка пешчара“
6. Сагласност за активности на санацији шума оштећених пожаром у ГЈ „Суботичке шуме“ у заштићеном подручју ПИО „Суботичка пешчара“

Средства намењена за трошкове ловачких камера и уређаја за праћење метеоролошких параметара (за шафрањику) као и за одашиљача за шакала су делом реализоване и износе:

Средства за ову намену обезбеђује се:	Планирана средства	Реализована средства до 30.11.2024.	%	Извршилац посла
Министарство заштите животне средине	700.000,00	700.000,00	72	Универзитет у Београду, Биолошки факултет
Конкурс - АПВ	260.000,00	0,00		
Укупно	960.000,00	700.000,00		

3.2. Реинтродукција и реколонизација

Настављене су активности на програму „Активна заштита модровране постављањем гнездилишних дупљи у Војводини“ – током године су постављене нове вештачке дупље – на територији ИВА подручја „Суботичка језера и пустаре“ постављено је 6 нових вештачких дупљи за модровране, а замењена је 21 дупља. Преконтролисана је укупно 151 дупља, од којих је 124 је било у одговарајућем стању за гнежђење модровране.

На локалитету се гнезило укупно 102 парова модровране, прстеновано (маркирано вештачким прстеновима) је 286 младунаца, и ухваћено укупно 36 одраслих јединки од којих је 11 био налаз. Пројекат се такође ради у сарадњи са Удружењем љубитеља природе „Riparia“ из Суботице који ове активности финансирају кроз своје пројекте. Управљач учествује кроз надзор чуварске службе и пратњи на терену и кроз надзор активности од стране стручне службе.

Током октобра месеца, тачније, током два последња дана трајања орнитолошког едукативног кампа (19.10.2024. године), одржана је „Конференција за модровране“ – у сарадњи са Удружењем љубитеља природе „Riparia“ у склопу пројекта „Заштита модровране (*Coracias garrulus*) у Војводини“. Први дан конференције је био резервисан за управљаче заштићених подручја, на чијој територији су постављене вештачке дупље за модровране, или су заинтересовани да се у наредном периоду поставе дупље за гнежђење на заштићена подручја којима управљају. Поред представника Удружења, који су приказали пројекат и резултате кроз двадесет пуних година трајања пројекта, управљач је указао на значај сарадње управљача заштићених подручја и невладиног сектора и представио добар модел сарадње са Удружењем на спровођењу мера активне заштите природе – тачније, станишта и врста. Закључак првог дана конференције је био да су резултати пројекта одлични – на почетку самог пројекта је на територији Војводине евидентирано укупно до 20 гнездећих парова, а за двадесет година пројекта и активне заштите постављањем вештачких дупљи

– тај број је достигао 509, а процена је да на територији Србије има највише 600 парова. На територији ПИО „Суботичка пешчара“ је евидентирано 20 гнездећих парова. Пројекат би, свакако, требало наставити и проширити и на друга заштићена подручја у складу са моделом који добро функционише.

Другог дана конференције су се састали представници невладиних организација које су укључене у пројекат, координатори пројекта за поједине (готово све) регионе у Војводини и Србији, у циљу изношења података за 2024. годину – стања популације модровране у региону. Разговарало се и о наставку пројекта и унапређењу активности на свим пољима. Након конференцијског дела програма, сви присутни су учествовали и у изради дупљи за модровране, које ће бити постављене на заштићеним подручјима током 2025. године и у обиласку терена.

Учесници кампа су дали значајан допринос заштити и унапређењу наведене врсте, као и заштите природе уопште.

Од успостављања хранилишта и изградње осматрачнице, прате се заштићене и строго заштићене врсте птица – јастреб (*Accipiter gentilis*), орао белорепан (*Haliaeetus albicilla*), мишар (*Buteo buteo*), гаћасти мишар (*Buteo lagopus*), гавран (*Corvus cornix*), сврака (*Pica pica*), сива врана (*Corvus corone cornix*), а од сисара – дивља мачка (*Felis silvestris*), шакал (*Canis aureus*), лисица (*Vulpes vulpes*). Због близине коридора, примећен је орао крсташ (*Aquila heliaca*) и пољска еја (*Circus cyaneus*). И током 2024. године евидентирано је присуство и црног орла (*Aquila clanga*).

Средства за ову намену обезбеђује се:	Планирана средства	Реализована средства до 30.11.2024.	%	Извршилац посла
Конкурс - АПВ	200.000,00	100.000,00		Луц фадекор д.о.о.
Укупно	200.000,00	100.000,00		

3.3. Рекултивација

До сада на подручју није било активне рекултивације.

Настављена је израда Програма коришћења тршћака, у ком би били обрађени и поједини локалитети овог заштићеног подручја. Због недовољног броја запослених и непостојања стручног сарадника – Програм коришћења тршћака није донет, нису дефинисани локалитети, а није исходовано ни решење о условима заштите природе Министарства заштите животне средине.

Планирано је снимање стања тршћака (и акватичних и копнених), одређивање микростаништа природних реткости унутар тих тршћака, комуникација са члановима локалне заједнице и сл., и због тога, као и због недостатка стручног сарадника, израда поменутог програма још није стигла до краја. Пре почетка израде Програма управљања тршћацима за цео регион, неопходно је да се на нивоу Града регулише ниво подземних вода и програм управљања водама у целом региону, како би се јасно дефинисале површине на којима су, у еколошком смислу, потребни тршћаци, као тампон појас, а где их треба уклањати због ширења на влажне ливаде, кроз програм ревитализације влажних ливада. Стручна служба управљача је у више наврата учествовала на састанцима са надлежним Заводом за заштиту природе, а у циљу решавања ове проблематике.

Управљач је пре седам година код Градске управе Суботица иницирао формирање радне групе која би се бавила ревизијом постојеће водопривредне документације (ревизија правилника о водним режимима језера Палић, Лудаш и Крвавог језера), а у циљу доношења концепције одржавања и управљања режимом вода на сливном подручју језера Палић и Лудаш и целе Суботичке пешчаре. Одлуку да се обрати Градској управи, управљач је донео након низа безуспешних покушаја сарадње са надлежним водопривредним предузећем – Јавно водопривредно предузеће „Воде Војводине“, које је у складу са чланом 23. Закона о водама („Сл. гласник РС бр. 30/10 и 93/12), надлежно за управљање водним објектима на овом подручју. Високе вештачки одржаване водостаје, који су у претходним периодима били у функцији узгоја рибе, је потребно ускладити са новим функцијама појединих делова језера (пречишћавање воде, рекерација, заштита природе) и са потребама формирања појасева приобалне вегетације – тршњака и друге емерзне, субмерзне и флотантне вегетације. Указано је и да је водни режим на свим нашим заштићеним подручјима неповратно измењен још у 19. и 20. веку, а доношењем аката о заштити намера је била конзервирање, тачније, очување екосистема влажних станишта пешчарског и степског простора са високим предеоним и специјским диверзитетом. Предуслов за наведено је, свакако, добро управљање водним режимом на предметном подручју, сарадња са управљачем и надлежним заводом за заштиту природе у циљу доношења компромисних решења, што до сада није била пракса. Неконтролисано и са заштитом природе неусклађено управљање водама представља велики притисак на главне вредности због којих су наша подручја проглашена заштићеним. Ни током 2024. године није било активности у односу на ову проблематику, осим што је управљач евидентирао значајне промене на стаништима у смислу аридизације, промене нивоа подземних вода (подземне воде су знатно ниже у односу на ситуацију пре нпр. 15 година), као и промене у саставу животних заједница. Од новембра 2019. године, када је градској управи Суботице достављена документација у вези са претходном одлуком (из 1975. године), на бази које је накнадно донет правилник о водном режиму – донело га је надлежно водопривредно предузећа, управљача нико није контактирао.

3.4. Ревитализација, мере активне заштите природе и рекултивација

Ревитализација се одвија на локалитетима станишта шафрањике (Крчевине – 11,5 ha). Реализује се спровођењем мера активне заштите крчењем дрвенастог подраста. Мере спроводи највећим делом чуварска служба са подизвођачем, а мањим делом се реализују у сарадњи са Удружењем љубитеља природе „Riparia“. Модел сарадње са локалним становништвом се показао као изузетно добар, чиме се уводио и модел одрживог коришћења осетљивих станишта, међутим, предузеће не може да склапа споразуме/ уговоре са приватним лицима, већ само са правним субјектима.

У циљу ревитализације се реализује активност кошења на локалитетима код Крста, испод Јасеновачке шуме (код Карауле) и код школе – јужно од шпаргле. Овом мером је одржавано станиште са изворном травном вегетацијом (33,26 ha). Активност спроводи чуварска служба управљача и подизвођач радова, у складу са решењем о условима заштите природе Покрајинског завода за заштиту природе за спровођење мера активне заштите природе кошењем број: 3–1367/2 од 11.08.2017. Циљ ових активности је успоравање сукцесије екосистема чишћењем појединих локалитета (кошење, уклањање младица дрвенастих биљака, одношење биомасе), на којима је опстанак природних реткости (строго заштићених и заштићених врста) и станишта угрожено, услед неповољних промена које доводе до сукцесије екосистема, или ширењем инвазивних алохтоних врста.

Реализовано је и кошење деградираних травних површина на којима се шире инвазивне врсте на локалитету код Карауле (22,5 ha).

Континуираном ревитализацијом ливадских површина у I степену (локалитети у долини речице Киреш дуж границе са Мађарском), спроводе се мере одржавања ливада са контролисаним кошењем и испашом као активном мером заштите на око 200 ха.

Чуварска и стручна служба управљача организују ове послове. Активност је и 2024. године реализована у складу са решењем о условима заштите природе Покрајинског завода за заштиту природе (решење број: 03–1709/2 од 15.07.2017.), Мишљењем Покрајинског завода за заштиту природе 03–1106/2 од 17.05.2017. и Сагласношћу надлежног Министарства (број: 353–02–1319/2017–17 од:14.08.2017.)

Настављене су активности на Хранилишту за птице грабљивице – локалитет у II степену заштите – активности су усклађене са режимима заштите. Хранилиште – осматрачница – је изграђено у октобру 2012. године, а први животињски отпад кланица и фарме је изнет 5. новембра исте године (храна пролази ветеринарску контролу и одобрење за изношење – све се одвија у складу са Решењем Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде број: 323–02–01435/2012–05 од 28.02.2020. године. Доношење хране обављају чувари на заштићеном подручју, а динамика износа је на седам дана у периоду октобар–април. Чуварска служба такође одржава површину хранилишта (организација кошења и односа биомасе) као и објекат осматрачнице. Храна се износи недељном динамиком у периоду од краја октобра текуће, до краја марта наредне године.

Наведене активности су се финансирале из сопствених ресурса, средстава субвенција надлежног министарства и Покрајинског секретаријата за урбанизам и заштиту животне средине.

У делу који се односи на реинтродукцију и реколонизацију је описан пројекат који се односи на *Праћење стања популација строго заштићених врста – станишта за потенцијалну реинтродукцију врсте *Spermophilus citellus* (текуница)*. Кроз пројекат су реализоване активности на праћењу и унапређењу стања заштићеног подручја – конкретно, ревитализација и мере активне заштите природе. Управљач је наставио кошење и испашу на предвиђеним локалитетима, у складу са решењима о условима заштите природе Покрајинског завода за заштиту природе за спровођење мера активне заштите природе кошењем број: 3–1367/2 од 11.08.2017. и испашом – (решење број: 03–1111/2 од 17.06.2016. године и 03–2394/2 од 03.10.2018. године).

Током године су реализоване и активности појења птица – на појилице за птице је у сушним, летњим месецима и по више пута током недеље доношена вода, која се утакала у појилице.

Средства добијена кроз Годишњи програм управљања – субвенције надлежног Министарства (Уговор број: 000968630 2024 од 22.03.2024. године) намењена су за трошкове износа хране на хранилиште за птице грабљивице (трошкови горива, трошкови набавке цакова, најлонских фолија, средстава за дезинфекцију); за ангажовање трећег лица за кошење станишта под ревитализацијом (од 60 ха), реализовано је следеће:

Средства за ову намену обезбеђује се:	Планирана средства	Реализована средства до 30.11.2024.	%	Извршилац посла
Министарство заштите животне средине	550.000,00	520.207,35	61%	Фрањо Рихтер, Агрофертикроп д.о.о, КТГ Солуције д.о.о.
Конкурс - АПВ	300.000,00	0		
Укупно	850.000,00	520.207,35		

3.5. Пројекти и програми у области шумарства

Надзирање активности у шуми и сарадња на одржавању реда са Шумском управом Суботица – Шумско газдинство Сомбор – ЈП „Војводинашуме“, је била константна са и даље постојећим проблемима око одлагања отпада од стране локалног становништва и стварања илегалних депонија, мигрантских кампова, као и са противзаконитом сечом и крађом дрвета које се депонује на локацијама која су станишта заштићених и строго заштићених таксона биљака, животиња и гљива.

Чувар заштићеног подручја је током редовних планских активности Шумске управе „Суботица“ указивао на станишта заштићених/строго заштићених врста на површинама у III степену заштите, како се током радова у шуми не би оштетили примерци и популације – биљне врсте и гнезда (кошење и тањирање пруга и просека, подизање засада са храном за дивљач на чистинама, сеча). Такође, чуварска служба управљача је била у сталном контакту током свих активности на проширењу гатера.

Током 2024. године, управљач је, у циљу активне заштите пешчарских станишта биљних врста на чистинама унутар шуме, организовао активности чишћења и сакупљања грања и чишћења подраста на одређеним површинама у сарадњи са локалним становништвом. Активности су се реализовале у складу са безбедносним могућностима.

3.6. Пројекти и програми у области ловства

Заштићено подручје обухвата већи део ловишта „Суботичке шуме“ којим газдује Шумско газдинство „Сомбор“, Шумска управа „Суботица“ на основу годишњих Плана који су у складу са Ловном основом ловишта „Суботичке шуме“.

Током године је одржано више састанака управљача са представницима ЈП „Војводинашуме“ у вези са **новим** проширењем ловишта и гатера на подручју ПИО „Суботичка пешчара“. За наведене активности корисник ловишта је исходовао решење о условима заштите природе Покрајинског завода за заштиту природе и активност ће се реализовати у складу са наведеним решењем. Чуварска служба сарађује са ловочуварском службом у надзору подручја, контролом криволова и помаже при хватању починиоца.

Све активности су се одвијале кроз комуникацију и сарадњу са заинтересованим субјектима – Шумска управа, ловачка удружења и други. У више наврата је одржан састанак са представницима ловачких удружења, у циљу едукације у вези са границама заштићеног подручја, као и у вези са правилима понашања у заштићеном подручју. Представницима ловачких удружења је управљач пружао помоћ у изради захтева за решењем о условима заштите природе (Покрајинског завода за заштиту природе), а за санитарни лов на фазане, лисице и дивље свиње.

3.7. Пројекти и програми у области рибарства

На основу законских обавеза (Закон о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда „Сл. гласник РС“, бр. 128/14) ЈП „Палић–Лудаш је доставио Покрајинском заводу за заштиту природе на мишљење предлог за утврђивање рибарских подручја у оквиру заштићених подручја на којима се управља. У оквиру Предела изузетних одлика „Суботичка пешчара“ евидентиране су следеће водене површине, и предложене као делови будућег рибарског подручја:

- Мајдан песка – „Мајдан“ – II степен заштите,
- Тресетно језеро у I степену заштите,

- Тресетно језеро у II степену заштите,
- Водено окно 1 – I степену заштите,
- Водено окно 2 – делом у I делом у II степену заштите.

Завод је у свом мишљењу (број 03–2157/2 од 26.10.2016.) навео да Водено окно 1 (у I степену заштите), Водено окно 2 (делом у I делом у II степену заштите) и „Мајдан“ не представљају погодна станишта за останак рибљих врста, и да у смислу члана 2, став 1, тачка 28 Закона о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда („Сл. гласник РС“, бр. 128/14) не могу се сматрати риболовним водама. Имајући у виду горе наведене, а на основу прописаних мера заштите из Уредбе о заштити Предела изузетних одлика „Суботичка пешчара“ („Сл. гласник РС“, бр. 127/03 и 113/04), Покрајински завод за заштиту природе сматра да на овим воденим стаништима не треба проглашавати рибарско подручје.

На основу члана Уредбе у режиму I степена заштите забрањује се коришћење природних богатстава и други облици коришћења простора и активности осим научних истраживања и контролисане едукације. Стога на Тресетном језеру у режиму заштите I степена није могуће прогласити рибарско подручје.

На подручју под режимом заштите II степена члан 5, став 2, тачка 16 Уредбе забрањује приступ посетиоцима, осим под посебним условима (просторно и временски ограничено). Тресетно језеро у II степену заштите представља станиште строго заштићених врста биљака и животиња типичних за тресетно земљиште и барске екосистеме. На подручју овог језера могуће је прогласити рибарско подручје, међутим коришћење тог рибарског подручја треба да иде у правцу заштите аутохтоних врста риба и примена мера за унапређење њихових популација.

На основу горе наведеног, ЈП „Палић–Лудац“ ће наставити процедуру проглашења рибарског подручја у оквиру ПИО „Суботичка пешчара“ са тражењем посебних услова за коришћење Тресетног језера у II степену заштите, када се за то стекну услови.

Јавно предузеће „Палић – Лудац“ располаже службом чувара заштићеног подручја на заштићеним подручјима, која обавља послове надзора и чувања рибљег фонда на територији овог заштићеног подручја.

3.8. Пројекти и програми у области пољопривреде

Већи део пољопривредног земљишта је у државном власништву. Део ових површина је издаван у закуп (делови II и III степена заштите). Кроз активности стручне службе управљача, Комисија за израду Програма уређења пољопривредног земљишта града Суботице, преко Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, изузима површине у режиму заштите I и II степена, које се налазе на заштићеном подручју. Управљач је током претходних двадесет година покушавао да правно – формално постане корисник површина које су у Програму лицитације пољопривредног земљишта и то на катастарским парцелама у режиму II и III степена заштите (пошто је I степен, свакако изузет), на којима се реализују пројекти ревитализације у складу са решењем о условима заштите природе Покрајинског завода за заштиту природе (решење број:03–3373/2 од 19.01.2018. године), међутим, још увек се нису стекли услови да управљач постане и корисник наведених површина.

Циљ ревитализације је очување карактеристика станишта – влажних ливада и фрагмената степске, слатинске, пешчарске вегетације и вегетације отворених пескова. Због распарчаности природних станишта, негативни утицаји пољопривредног окружења и присуства људи су изузетно изражени. Ширење инвазивних врста и сукцесија екосистема, без контролисаних активности на спровођењу мера активне заштите природе, води пропадању станишта и врста. На површинама које су предмет ревитализације станишта идентификоване су

строго заштићене и заштићене врсте биљака и животиња: *слепо куче (Nannospalax (leucodon) montanosyrmiensis)*, шафрањика (*Colchicum bulbocodium*), као и све птице грабљивице које се појављују у овом заштићеном подручју.

Контрола кошења ливада у циљу спровођења режима (кошење после завршетка цветања заштићених и строго заштићених врста биљака, остављање непокошених трака у ширини од једног до десет метара, као прибежиште за фауну) и испаше (број грла по хектару, кретање ван станишта заштићених врста у генеративном периоду) се одвијала континуирано. Такође, чуварска служба је у континуитету радила на контроли спровођења активности дефинисаних Програмом уређења пољопривредног земљишта града Суботице, по решењима о условима заштите природе.

Реализована су средства намењена за трошкове горива чуварске службе за сарадњу са корисницима пољопривредног земљишта и износе:

Средства за ову намену обезбеђује се:	Планирана средства	Реализована средства до 30.11.2024.	%	Извршилац посла
Буџет јединице локалне самоуправе	100.000,00	100.000,00	100	ЕуроПетрол
Укупно	100.000,00	100.000,00		

3.9. Пројекти и програми у области управљања водама

Уредбом о заштити је ограничено коришћење водног ресурса на подручју ПИО „Суботичка пешчара“ јер се режимима забрањује одвођење, или превођење вода водотока Киреша, прокопавање канала и изградња заливних система, извођење радова и активности које би нарушиле геоморфолошке одлике подручја, изградња грађевинских објеката.

Као и претходних година и ове, 2024. године, посебне активности у планском периоду су биле: надзор над усклађеним коришћењем простора ПИО „Суботичка пешчара“, спречавање радова којима се нарушава прописани режим заштите водног ресурса.

Током 2024. године нису настављени разговори у вези са регулацијом и ревизијом водног режима на сливном подручју језера Палић и Лудаш (ком припада и ПИО „Суботичка пешчара“), а у циљу доношења концепције одржавања и управљања режимом вода на сливном подручју језера Палић и Лудаш.

IV ПРИОРИТЕТНИ ЗАДАЦИ НАУЧНОИСТРАЖИВАЧКОГ И ОБРАЗОВНОГ РАДА

Управљач је и током 2024. године наставио да пружа логистичку подршку Покрајинском заводу за заштиту природе приликом флористичких истраживања и мониторинга строго заштићених врста: шафрањика (*Bulbocodium versicolor*), пешчарски каранфил (*Dianthus diutinus*), дивљи каранфил (*Dianthus pontederiae*), мрзовац (*Colchicum arenarium*), пешчарска перуника (*Iris arenaria* sin. *humilis*) и слепо куче (*Spalax leucodon*). Током 2024. године је одржано више предавање у оквиру истраживачких – еко кампова, са тематиком заштите природе и врста, спровођење мера активне заштите природе и управљање заштићеним подручјима. У Визиторском центру „Лудаш“ је одржана радионица посвећена праћењу стања модровране у Србији. Радионица је окупила велики број људи – предавача, истраживача – представника управљача и разних институција и установа из Србије и иностранства.

Истраживачко образовни рад и мониторинг се одвијају континуирано у сарадњи са Удружењем љубитеља природе „Riparia“ и другим представницима цивилног сектора. Реализују се

пројекти, програми и активности где Управљач учествује кроз надзор на терену и праћење од стране стручне службе и кроз делимичну логистичку подршку су:

- **Зимско храњење птица** – реализује се сваке године. Организовала се и манифестација „Божих за птице“, где су на гране дрвећа, код Визиторског центра качиле јабуке и поморанце испуњене семенкама и говеђим лојем.
- **Програм „Активна заштита модровране постављањем гнездилишних дупљи у Војводини”** – до краја 2024. године су постављене нове вештачке дупље (кућице) за модровране, а током године је евидентиран број гнездећих парова модровране на подручју ПИО „Суботичка пешчара“ у 2024. години. Током 2023. године на свим заштићеним подручјима којима управљамо је евидентирано 64 гнездећа пара модровране, док је на терену постављено укупно 6 нових вештачких гнездилишних дупљи, а замењена је 21 дупља (на местима где су биле уништене, пропале, или дотрајале).
- Реализоване су активности у оквиру Међународног зимског цензуса птица водених станишта (IWC –International Waterbird Census) – у сарадњи са Друштвом за проучавање и заштиту птица Србије. У периоду од 10. до 30. јануара, управљач заштићеног подручја је учествовао у Међународном зимском цензусу птица водених станишта. Наведена активност је реализована у сарадњи са Друштвом за заштиту и проучавање птица Србија и, поред логистичке подршке, чувари заштићеног подручја – Ото Секереш, Левенте Секереш, Саша Вујић и Иван Ласло Пајић су учествовали у директном бројању птица на терену. Поред Лудашког језера, радило се бројање и на језеру Палић, Крвавом језеру и мањим ефемерним водама на свим заштићеним подручјима којима управљамо.
- Организована је посматрања птица у оквиру *Европског дана посматрања птица*. Манифестација се одржавала сваког првог викенда у октобру – обилазак терена у организованој групи, мониторинг и евидентирање уочених јединки птица. Активност су се спроводене у сарадњи и са Удружењем љубитеља природе „Riparia“.
- Програм мониторинга птица дупљашница и других птица на површинама у заштићеном подручју (сове, птице певачице, грабљивице). Евидентирано је гнезђење шумске сове (*Strix aluco*), пупавца (*Upupa epops*), велике сенице (*Parus major*) и плаве сенице (*Cyanistes caeruleus*).

Средства намењена за трошкове исхране учесника Еко-Кампа Лудаш, Камп младих ренџера, Камп о збрињавању текуница, као и за трошкове средстава за хигијену и одржавање Визиторског центра „Лудаш“, прања постељине и ангажовања сервиса за чишћење и одржавање зграде износе:

Средства за ову намену обезбеђује се:	Планирана средства	Реализована средства до 30.11.2024.	%	Извршилац посла
Буџет јединице локалне самоуправе	441.000,00	440.873,19	69,86	Управљач, гређе лице
Конкурс - АПВ	190.000,00	0,00		
Укупно	631.000,00	440.873,19		

V ПЛАНИРАЊЕ, ИЗГРАДЊА И УРЕЂЕЊЕ ПОДРУЧЈА

Доношење Просторног плана подручја посебне намене „Суботичке пустаре и језера“ („Службени лист“ АПВ 10/16 – од стране 339.) је омогућило наставак даљег планирања уређења овог простора. Планом су обухваћена сва наша заштићена подручја од националног значаја и, у будућности, приликом израде планова нижег реда, наведени План, свакако, треба да даје оквире у вези са изградњом и уређењем простора. За 2024. годину је планирана куповина салаша, међутим средства нису добијена и није било реализације.

VI ПРОМОЦИЈА ВРЕДНОСТИ ЗАШТИЋЕНОГ ПОДРУЧЈА

1) Презентација заштићеног подручја

– Штампање промотивног материјала намењеног посетиоцима

Средства намењена за припрему и израду дизајна и штампу годишњака „Лудашки записи“, средства нису добијена, активност није реализована.

– Медијско представљање (израда видео и аудио материјала)

Наставила се сарадња са локалним и регионалним гласилима Уи еко ТВ, Панон РТВ, ТВ Војводина и свим заинтересованим гласилима, као и са интернет порталом www.subotica.info о чему је надлежно министарство обавештавано недељном и месечном динамиком. Активности су се реализовале из сопствених средстава – Приходи од накнада за коришћење заштићеног подручја.

Средства за ову намену обезбеђује се:	Планирана средства	Реализована средства до 30.11.2024.	%	Извршилац посла
Сопствени приходи од обављања делатности	15.000,00	15.000,00	100	Ноах агенција д.о.о.
Укупно	15.000,00	15.000,00		

– Брендирање – установљавање заштитног знака ПИО „Суботичка пешчара“

Израда заштитног знака овог заштићеног подручја је реализована – израђен је лого са симболима овог заштићеног подручја – слепо куче и шафрањика. Одштампане су ознаке са логом које су аплициране на делове униформе чувара.

– Остале активности на промоцији заштићеног подручја

Током године је у континуитету реализована промоција овог заштићеног подручја путем медијских наступа, изјава за медије и разних саопштења. Одржан је велики број радионица, предавања у Визиторском центру „Лудаш“, док су предавања током шетњи на терену са удружењима љубитеља природе и планинарима ове године изостала због безбедносних разлога услед мигрантске кризе. Такође, ово заштићено подручје је било предмет промоције разних невладиних организација – љубитеља природе, која су добила средства на конкурс за заштиту животне средине локалне самоуправе (Град Суботица). Представници управљача су у више наврата учествовали у радионицама и на разним скуповима посвећеним промоцији заштите природе, управљању отпада и другим блиским темама.

2) Опремање центра за посетиоце

На подручју Предела изузетних одлика „Суботичка пешчара“ не постоји центар за посетиоце, већ Визиторски центар „Лудаш“, смештен у СРП „Лудашко језеро“ има ту намену за сва заштићена подручја у региону. Поред функције радног простора Управљача свих заштићених подручја у Суботици, има и функцију пријема посетилаца (сала за предавања, изложбени хол, рибарска кућа са двориштем), едукативну и научно–истраживачку функцију (биолошка лабораторија, библиотека). Објекат је изграђен 2008. године кроз Програма Суседске сарадње Мађарске и Србије је у пуној функцији.

Посетиоце (излетнике и риболовце) чуварска служба је надзирала у оквиру поштовања режима заштите. За посебне организоване групе посетилаца (планинари, љубитељи природе и сл.) по захтеву биле су организоване туре са вођењем, али не у ПИО „Суботичка пешчара“, него око Лудашког језера, или језера Палић. Велики проблем је, свакако, присуство енормног броја неидентификованих лица на терену (миграната) – процена је да је број лица значајно порастао од маја месеца 2024. године на овом заштићеном подручју. У једном тренутку, процена је да је на овом заштићеном подручју боравило преко 1000 лица у преко 50 активних кампова. О свему наведеном је управљач у континуитету обавештавао Министарство унутрашњих послова, као и Министарство заштите животне средине – кроз недељне и месечне извештаје. Током новембра и у децембру, број наведених лица се значајно повећава. Евидентирани су и појединачни физички напади на чуварску службу управљача.

- Предвиђена су средства за одржавање објекта (молерски, водоинсталатерски радови и сл.):

Средства за ову намену обезбеђује се:	Планирана средства	Реализована средства до 30.11.2024.	%	Извршилац посла
Приходи од накнада за коришћење заштићеног подручја	64.944,00	0,00	0	
Укупно	64.944,00	0,00		

3) Пројекти и програм у области туризма

И даље је врло јасан тренд пораста бројности организованих група, махом планинара – представника Удружења љубитеља природе „Пожели жељу“, као и представника Планинарског спортског удружења „Спартак“ из Суботице, који су на подручју ПИО „Суботичка пешчара“ реализовали шетње више пута током ове године, али не у пратњи наше чуварске службе (све је детаљно описано у месечним извештајима које управљач доставља надлежном министарству). Планинари и представници Удружења заједно су протеклих година заједно са чуварском службом управљача редовно одржавали стазу у дужини од 38 километара. Наведена активност је током ове године изостала, због свега горе наведеног.

У периоду прве половине 2024. године, удружење грађана „Суботичка лига другарства“ је организовала трку кроз Суботичку пешчару за децу и одрасле. Одзив је био јако добар, а слична активност је планирана и за другу половину децембра, уколико безбедносни услови дозволе.

VII САРАДЊА

1) Сарадња и партнерство са локалним становништвом

И током 2024. године је настављена добра сарадња са локалним становништвом. Као и остали корисници простора, локално становништво се јавља управљачу приликом потраживања услова заштите природе, ради давања инструкција о потребној документацији. Локално становништво се често јављало и приликом активности на кошењу, или крчењу дрва на приватним катастарским парцелама, у циљу упућивања у мере заштите природе (дозвољене и забрањене активности).

2) Сарадња са другим власницима и корисницима непокретности у заштићеном подручју

Настављена је успешна сарадња са корисницима простора (локално становништво, закупци пољопривредног државног земљишта, пољопривредници, водопривреда и други субјекти). Захваљујући развијању базе података, за неке делове ПИО „Суботичка пешчара” у којој су и повезани подаци о катастру, власништву, границама и режимима заштите, корисници на упит добијају информације о могућим активностима и неопходним процедурама ако су потребне (прибављање услова заштите природе надлежног завода за заштиту природе, посебни пројекти, сагласности других институција и сл.). Регистровани су упити током целе године (38), значајно већи број у односу на прошлу годину. Ове послове обаља стручна и чуварска служба управљача.

3) Сарадња са невладиним организацијама

И током 2024. године је забележена добра сарадња са планинарским удружењем из Суботице (Планинарско спортско друштво „Спартак“ и Удружење љубитеља природе „Пожели жељу“).

Наставила се дугогодишња сарадња са Удружењем љубитеља природе „Riparia” кроз разне програме и активности (деталји у претходним поглављима).

Средства намењена за материјалне трошкове боравка представника управљача на другим заштићеним подручјима у земљи и иностранству, реализација:

Средства за ову намену обезбеђује се:	Планирана средства	Реализована средства до 30.11.2024.	%	Извршилац посла
Сопствени приходи од обављања делатности	50.000,00	6.482,00	12,96	Треће лице
Укупно	50.000,00	6.482,00		

4) Међународна сарадња

Настављена је и значајно унапређена сарадња са Националним парком Кишкуншаг из Кечкемета (Мађарска).

И током 2024. године су настављени договори да се стручна служба састаје месечном динамиком и то наизменично – један састанак у Мађарској, а други – наредног месеца – у Србији, док ће чуварска служба чешће да има заједничке обиласке терена, по истом кључу – заједнички терен мађарске и наше чуварске службе прва посета (обилазак) у Националном парку „Кишкуншаг“ у Мађарској, а други на нашим заштићеним подручјима. Састанци су поред конструктивних договора, обухватили и презентацију значајних области за обе стране – конкретно – мониторинг врста и станишта, проблеми у управљању специфичним типовима станишта, планови за даље заједничке прекограничне пројекте; униформисање активности чуварских служби (пресек обавезних активности чувара у односу на наше и мађарске прописе);

заједнички рад у оквиру Natura 2000 врста (појачано праћење и евидентирање одређених таксона и станишта) и слично. Поред наведеног, сарадња са НП „Кишкуншаг“ се огледала и у међусобним посетама приликом обележавања значајних датума за заштиту природе.

Детаљи у вези са међународном сарадњом су описани у месечним извештајима које управљач доставља Министарству.

5) Сарадња са надлежним институцијама

Настављена је сарадња са Покрајинским заводом за заштиту природе у овину пројекта „Ревитализација уништених и деградираних природних вредности на Суботичко – Хоргошкој пешчари“. Сарадња се одвијала у континуитету. Више пута је надлежни завод за заштиту природе обавио стручни надзор на терену.

У више наврата током године је реализована инспекцијска контрола управљача у вези са ПИО „Суботичка пешчара“ (евидентирање докумената предвиђених Законом о заштити природе, контрола решења о условима заштите природе и контрола рада и евиденције теренских белешки чуварске службе) од стране инспектора за заштиту животне средине у области заштите и коришћења природних добара и ресурса (Република Србија, Аутономна Покрајина Војводина, Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине, Подручна јединица Суботица). Предмет инспекцијског надзора је била контролна листа која се налази на интернет страници Покрајинског секретаријата:

[http://www.ekourb.vojvodina.gov.rs/sites/default/files/KL_PRI_01–Upravljac_i_zasticenih_podrucja.doc](http://www.ekourb.vojvodina.gov.rs/sites/default/files/KL_PRI_01-Upravljac_i_zasticenih_podrucja.doc)

Записнички је констатовано да управљач поседује сву потребну документацију. Настављена је добра сарадња са Градом Суботица – учешће у разним активностима које се односе на кориснике простора, конкретно у ПИО „Суботичка пешчара“ (давање разних мишљења, сагласности и сл.), као и са јавним предузећима којима је Град оснивач. Са представницима Јавног предузећа „Војводинашуме“, Шумско газдинство Сомбор, Шумска управа Суботица је настављена добра сарадња, кроз реализацију њихових планова и активности на терену. Ангажована је била како стручна, тако и чуварска служба.

Настављена је добра сарадња са Министарством заштите животне средине – управљач је са својим представницима учествовао на једном семинару које је надлежно министарство организовало.

Управљач је наставио сарадњу са Прихватилиштем за дивље животиње „Зоо – Палић“ – велики број јединки птица је пуштен у природу, након опоравка у наведеном прихватилишту.

Током године је реализована добра сарадња са представницима Министарства унутрашњих послова – погранична полиција, као и сектор за криминал у заштићеном подручју. Поред континуираних обавештавања од стране управљача у вези са великим проблемима са лицима која бораве на терену (мигранти), управљач је добио и помоћ – у смислу уклањања мигрантских кампова и илегалних група на терену.

Средства намењена за материјалне трошкове боравка представника управљача на семинарима и обукама износе:

Средства за ову намену обезбеђује се:	Планирана средства	Реализована средства до 30.11.2024.	%	Извршилац посла
Сопствени приходи од обављања делатности	50.000,00	18.035,11	36,07	Треће лице
Укупно	50.000,00	18.035,11		

б) Сарадња са информативним гласилима и стручним часописима

И у 2024. године се одвијало стално медијско приказивање (дневне новине, часописи, магазини, радио, телевизија) напора, резултата и успеха на очувању и унапређењу стања

комплетног заштићеног подручја, његовог коришћења, као и проблема и тешкоћа који прате заштиту. У вези са ПИО „Суботичка пешчара“ најпопуларније теме су биле све већа количина отпада и, наравно, мигрантска криза.

VIII ПОСЕБНИ ПОСЛОВИ И ЗАДАЦИ

2. Противпожарна заштита

Током године су регистровани бројни пожари у овом заштићеном подручју, о чему је обавештено надлежно министарство, кроз месечни извештај, као и Покрајински завод за заштиту природе. Као и претходних година, претпоставка је да су пожари изазван непажњом миграната услед паљења ватре у оквиру илегалних кампова. Чуварска служба је реаговала према прописима и обавестили су надлежно Министарство унутрашњих послова, као и Ватрогасну службу, тако да су пожари, углавном, успешно санирани, осим пожара у септембру месецу, када је изгорела велика површина заштићеног подручја (о свему су информисане и извештаване све надлежне институције). Покрајински завод за заштиту природе је, у складу са Законом, обавио стручни надзор.

Чуварска служба иначе континуирано на терену обавља разговоре са локалним становништвом у циљу превенције од пожара (спречавање паљења стрњике и трске и указивање на штетне последице пожара).

Одвијало се одржавање постојеће опреме – апарата за гашење (допуњавање, атести и контрола) и набавка нових, реализовано је следеће:

Средства за ову намену обезбеђује се:	Планирана средства	Реализована средства до 30.11.2023.	%	Извршилац посла
Сопствени приходи од обављања делатности	7.000,00	3.000,00	42,85	Чуварска служба, треће лице
Укупно	7.000,00	3.000,00		

2. Обележавање важних датума за заштиту животне средине

7. Током 2024. године нису обележавани значајни датуми за Предео изузетних одлика „Суботичка пешчара“. Кроз медијске наступе и давање разних изјава за телевизијске и радијске станице, управљач је указао на значајне датуме.

11. април – Дан заштите природе

22. април – Дан планете Земље

5. јун – Светски дан заштите животне средине

Велики допринос у обележавању значајних датума за заштиту природе дало је Удружење љубитеља природе „Рiparia“ кроз своје активности и медијску кампању. Управљач је активно учествовао и подржао све наведене активности.

3. Активности на збрињавању и рехабилитацији строго заштићених и заштићених врста дивљих животиња

С обзиром на постојање Прихватилишта за дивље животиње у Зоо врту „Палић“, које добро функционише и са којима управљач има изузетно добру сарадњу од његовог оснивања, управљач у наредном програмском периоду не планира значајнију израву нове инфраструктуре, или обнову постојеће.

Од оснивања прихватилишта, наша чуварска и стручна служба у континуитету добро сарађује, како са запосленима у прихватилишту, тако и са инспекцијском службом и представницима Покрајинског завода за заштиту природе и Завода за заштиту природе Србије. Све пронађене повређене строго заштићене и заштићене дивље животиње на заштићеном подручју и ван заштићеног подручја уносимо у прихватилиште. У случају дојаве лица, да је дивља животиња (неповређена или повређена) евидентирана у насељеном месту ван заштићеног, или у заштићеном подручју, наши чувари и стручни сарадници излазе на терен и обавештавају представнике прихватилишта, инспекције и завода за заштиту природе. Приликом пуштања дивљих животиња, чуварска служба је неизоставно присутна на терену и накнадно прати активност пуштених јединки. Будући да је све наведено пракса која добро функционише и да управљач о свим активностима уредно извештава надлежно министарство на месечном и годишњем нивоу, управљач ће наставити, као и до сад са предметним активностима.

IX ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА

9.

Јавно предузеће „Палић–Лудаш“ је управљач на пет заштићених подручја у региону Суботице, а једно од њих је и ПИО „Суботичка пешчара“. Делатност Сектора заштите природе – организованог у стручну и чуварску службу управљача се суфинансира из следећих извора у складу са чланом 69. Закона о заштити природе: Буџет Републике Србије – Министарство заштите животне средине; Буџет Аутономне Покрајине Војводине; Буџет јединице локалне самоуправе – Град Суботица; Приходи од накнада за коришћење заштићеног подручја Сопствени приходи управљача.

Напомињемо да је управљач достављао Недељне и Месечне извештаје о реализацији годишњег програма управљања, тачније, извештаје о радовима и активностима спроведеним на заштићеном подручју, надлежном Министарству, у складу са обавештењима која су достављена електронском поштом дана 17.11.2017. године, 24.01.2023. године и 27.01.2023. године. Месечни извештаји су достављани до 05. текућег месеца, за претходни, а Недељни до петка у 12 часова, за претходну недељу. У наведеним извештајима се налазе детаљни описи свих активности на предметном заштићеном подручју.

ФИНАНСИЈСКИ ИЗВЕШТАЈ ЗА 2024. ГОДИНУ – Табела планираних и реализованих прихода за заштићено подручје ПИО „Суботичка пешчара“

Ред. број	Извори прихода	Планирано Износ у динарима	Уговорено Износ у динарима	Реализовано Износ у динарима до 30.11.2024.
1.	Средства Буџета Републике Србије	3.990.000,00	3.930.000,00	3.760.768,29
	1.1. Министарство заштите животне средине	3.990.000,00	3.930.000,00	3.760.768,29
2.	Сопствени приходи	2.656.944,00	1.569.059,41	1.569.059,41
	2.1. Приходи од обављања делатности	442.000,00	104.981,15	104.981,15
	2.2. Приходи од накнада за коришћење заштићеног подручја	2.214.944,00	1.464.078,26	1.464.078,26
	2.3. Остали сопствени приходи	0,00	0,00	0,00
3.	Средства буџета јединице локалне самоуправе	779.645,33	1.220.873,19	1.220.873,19
	3.1. Град Суботица	779.645,33	1.220.873,19	1.220.873,19
4.	Остала средства	1.000.000,00	300.000,00	100.000,00
	4.1. АП Војводина	1.000.000,00	300.000,00	100.000,00
	Укупно приходи	8.426.589,33	7.019.932,60	6.650.700,89

ФИНАНСИЈСКИ ПЛАН ЗА 2024. ГОДИНУ – Табела планираних расхода за заштићено подручје ПИО "Суботичка пешчара"

	Врста расхода	Буџет Републике Србије	Сопствени приходи од обављања делатности	Буџет јединице локалне самоуправе	Приходи од накнада за коришћење заштићеног подручја	Остала средства (Буџет АПВ)	Укупно	Реализација (30.11.2024.)
	ЗАШТИТА, ОДРЖАВАЊЕ, ПРАЋЕЊЕ СТАЊА И УНАПРЕЂЕЊЕ ПРИРОДНИХ И СТВОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ	3.990.000,00	320.000,00	338.645,33	2.150.000,00	810.000,00	7.608.645,33	6.167.310,59
	Бруто зараде чувара	1.900.000,00	0,00	0,00	1.069.742,45	0,00	2.969.742,45	2.755.723,07
	Остали трошкови чуварске службе	500.000,00	125.000,00	0,00	0,00	0,00	625.000,00	399.879,81
	Бруто зараде осталог особља запосленог код управљача и материјални трошкови њиховог рада	80.000,00	10.000,00	238.645,33	930.257,55	0,00	1.258.902,88	1.386.517,03
	Остали трошкови стручне службе	60.000,00	15.000,00	0,00	0,00	0,00	75.000,00	0,00
Ш	Остали (режијски) трошкови чуварске и стручне службе	0,00	150.000,00	0,00	0,00	0,00	150.000,00	0,00
	Управљање отпадом – селектирање и одвожење отпада	200.000,00	0,00	0,00	50.000,00	50.000,00	300.000,00	200.000,00
	Обележавање	0,00	0,00	0,00	100.000,00	0,00	100.000,00	0,00
	Заснивање и успостављање базе података ГИС	0,00	20.000,00	0,00	0,00	0,00	20.000,00	4.983,33
	Мониторинг – праћење стања	700.000,00	0,00	0,00	0,00	260.000,00	960.000,00	700.000,00
	Реинтродукција, реколонизација	0,00	0,00	0,00	0,00	200.000,00	200.000,00	100.000,00
	Ревитализација и мере активне заштите природе	550.000,00	0,00	0,00	0,00	300.000,00	850.000,00	520.207,35
	Задаци и активности на заштити, развоју и управљању пољопривредним земљиштем	0,00	0,00	100.000,00	0,00	0,00	100.000,00	100.000,00

IV	ПРИОРИТЕТНИ ЗАДАЦИ НАУЧНОИСТРАЖИВАЧКОГ И ОБРАЗОВНОГ РАДА	0,00	0,00	441.000,00	0,00	190.000,00	631.000,00	440.873,19
	Материјални трошкови у вези развоја научних, образовних и културних функција заштићеног подручја	0,00	0,00	441.000,00	0,00	190.000,00	631.000,00	440.873,19
VI	ПРОМОЦИЈА ВРЕДНОСТИ ЗАШТИЋЕНОГ ПОДРУЧЈА	0,00	15.000,00	0,00	64.944,00	0,00	79.944,00	15.000,00
	Медијско представљање (израда аудио и видео материјала)	0,00	15.000,00	0,00	0,00	0,00	15.000,00	15.000,00
	Опремање центра за посетиоце	0,00	0,00	0,00	64.944,00	0,00	64.944,00	0,00
VII	САРАДЊА	0,00	100.000,00	0,00	0,00	0,00	100.000,00	24.517,11
	Сарадња са невладиним организацијама	0,00	50.000,00	0,00	0,00	0,00	50.000,00	6.482,00
	Сарадња са надлежним институцијама	0,00	50.000,00	0,00	0,00	0,00	50.000,00	18.035,11
VIII	ПОСЕБНИ ПОСЛОВИ И ЗАДАЦИ	0,00	7.000,00	0,00	0,00	0,00	7.000,00	3.000,00
	Противпожарна заштита – одржавање постојеће опреме за гашење	0,00	7.000,00	0,00	0,00	0,00	7.000,00	3.000,00
УКУПНИ ТРОШКОВИ		3.990.000,00	442.000,00	779.645,33	2.214.944,00	1.000.000,00	8.426.589,33	6.650.700,89

Као накнада за коришћење заштићеног подручја ПИО „Суботичка пешчара“ остварено је **1.464.078,26 РСД** приход, што је 17,37% од укупних средстава (**8.426.598,33 РСД**) која су била потребна за реализацију управљања ПИО „Суботичка пешчара“ у 2024. години.

Дана 30.11.2024. године, у односу на комплетан програм управљања ПИО „Суботичка пешчара“ у 2024. години реализовано је око 70% планираних активности.

Процент реализације Програма управљања ПИО „Суботичка пешчара“ за 2024. годину по кварталима					
2024	I квартал	II квартал	III квартал	IV квартал	УКУПНО
	ПРЕДЕО ИЗУЗЕТНИХ ОДЛИКА „СУБОТИЧКА ПЕШЧАРА“				
% реализације програма управљања	10%	17%	23%	20%	70%